

MODALITĂȚI DE STUDIERE A TEXTELOR LITERARE ÎN CLASELE PRIMARE

OBOROCEANU Viorica,

dr. în științe ale educației, lector universitar, Chișinău, Republica Moldova

ORCID: 0000-0003-2591-092, e-mail: vioreliaoboroceanu@gmail.com

Rezumat. În cadrul orelor de limba și literatura română, un accent important se pune pe lectură, Textul vizează capacitatea de informare, de formare a tinerei generații. În vederea receptării textelor literare, practica a demonstrat existența a varii metode și procedee de instruire, tradiționale și interactive. Societatea postmodernă urmărește lectura orientată spre elevi, valorifică reacțiile personale ale elevilor față de textul citit, favorizează sistematizarea anumitor concepte specifice despre textul literar și argumentarea unor puncte de vedere referitoare la operele studiate.

Cuvinte-cheie: text literar, lectură, receptare, strategii, atitudini interpretative

Abstract. In the Romanian language and literature classes, an important emphasis is placed on reading, the text aims at informing and training the young generation. In order to receive the literary texts, practice has demonstrated the existence of various training methods and procedures, traditional and interactive. Postmodern society follows student-oriented reading, capitalizes on students' personal reactions to the read text, favors the systematization of certain specific concepts about the literary text and the argumentation of certain points of view regarding the studied works.

Key words: literary text, reading, reception, strategies, interpretive attitudes

Formarea unei personalități autonome capabile de gândire critică și creativă prin echilibrarea elementelor care compun personalitatea elevului este o exigență a educației contemporane. Studiarea limbii și literaturii română face să apară efecte colaterale datorită formării și dezvoltării la elevi a competenței comunicaționale și a performanței lor de comunicare prin cele trei tipuri de lectură (lectură de informare, de plăcere și „instituționalizată”). Școala are menirea de a forma un lector competent, dar și un cititor care să își formeze gustul propriu de lectură, astfel încât să devină un cititor activ pe tot parcursul vieții, de a-i ajuta pe elevi să înțeleagă mai bine lumea și să se înțeleagă pe ei înșiși în mod diferit, de a-și forma repere culturale și estetice și de a valoriza arta ca pe o formă de comunicare și de cunoaștere care le dezvoltă propria personalitate.

Textul este o succesiune ordonată de cuvinte, propoziții, fraze prin care ni se comunică idei. Textul vizează capacitatea de a citi și înțelege informația dată, iar *contextul* – încadrarea textului literar într-un curent artistic, într-un gen literar, într-o specie literară sau în universul literar al scriitorului abordat, *subtextul* – semnificația personajelor, perspectiva naratorului și a narațiunii și *posttextul* – prin impresiile legate de lectură și argumentele empatice, elevul este condus spre crearea unui sistem de valori și principii morale, precum și dezvoltarea gustului pentru frumos,

însușirea și utilizarea cotidiană a unui limbaj expresiv etc. Toate aceste componente formează o dimensiune în cultura cititorului, de unde și o *receptare diferită a operei literare*.

Textul literar se suprapune conceptului de operă literară, care se caracterizează prin:

- Este o modalitate de cunoaștere subiectivă a realității obiective/umane.
- Arta reflectă realitatea, o transfigurează, nu o descrie obiectiv, precum știința, trecând-o prin filtrul conștiinței estetice, al sensibilității și fanteziei scriitorului.
- Are subtext emoțional și valoare estetică.
- Compoziția, elementele formal - prozodice poartă amprenta individualității artistice.
- Textul literar se adresează în primul rând afectivității și sensibilității, fără intenția de a informa.
- Operează cu sensurile conotative ale cuvintelor, cu imagini artistice, are o topică subiectivă.
- Textul literar este și el o formă de comunicare, un mesaj.

În clasele primare se utilizează texte diferite, din punctul de vedere al conținutului și al organizării:

- texte literare cu conținut epic;
- texte literare cu conținut liric;
- texte de lirică peisagistă;
- texte nonliterare.

În cadrul orelor de limba și literatura română, un accent important se pune pe lectură, aceasta fiind o reală sursă de informare, de formare a tinerei generații. Variabilelor receptării le corespund modalitățile didactice de abordare a textului literar. Cu ajutorul acestora, profesorul poate transforma textul dintr-un obiect static într-unul dinamic. Elevii trebuie ghidați să intre într-un dialog autentic cu textul și nu să accepte interpretarea profesorului asupra unui text [5].

„În condițiile creșterii exponențiale a informației, este absolut indispensabil să li se formeze elevilor deprinderea de a utiliza diverse surse de documentare în vederea creșterii autonomiei și a independenței în actul de învățare” [8, p.159].

Lectura explicativă este considerată un complex de metode, care apelează la conversație, explicație, demonstrație, povestire, etc., urmărind citirea textului în vederea înțelegerii lui. Eficiența actului educațional depinde de “conjugarea metodei cu obiectivul, conținutul procesului educațional și forma de organizare a învățământului (implicând raportul profesor-elev, elev-elev), care este un element al tehnologiei educaționale” [ibidem, p.67].

Componentele citirii explicative:

1. Lectura integral-initială, care realizează o imagine de ansamblu asupra textului.
2. Stabilirea structurii, componentele fragmentelor textului;

3. Receptarea conținutului esențial al fiecărei unități în parte (identificarea faptelor și desprinderea semnificației acestora; identificarea datelor și a noțiunilor teoretice, a conținutului de idei și a mijloacelor artistice).
4. Reproducerea sintetică, într-o exprimare originală, a întregului conținut al textului, pe baza planului și a însemnărilor făcute la analiza fiecărui fragment.

În vederea receptării textelor literare, practica a demonstrat existența a varii metode și procedee de instruire, tradiționale și interactive: expunerea, prelegerea școlară, prelegerea intensificată, conversația, dezbaterea, controversa academică, discuția Panel, procesul literar, reuniunea Phillips 6/6, brainstormingul, explozia stelară, exercițiul, jocul didactic, demonstrația, modelarea, observația algoritmul, strategii didactice centrate pe elev (teoria inteligențelor multiple a lui H. Gardner), instruirea asistată de calculator ș.a.

Instrument al educației intelectuale, *lectura* trebuie să îl ajute pe elev să studieze tematic o carte pentru documentare sau relaxare, astfel:

📖 Metoda RICAR: *R* - răsfoirea cărții pentru formarea unei idei generale; *I* - formularea unor întrebări la care se așteaptă să afle răspunsul după citirea cărții; *C*- citirea cărții; *A*- amintirea punctelor principale; *R* - recapitularea pentru a vedea cât de bine a depistat punctele principale.

📖 Tehnica VAS (văd, aud, simt) implică trei acțiuni psihice de achiziționare a informației vizuale, auditive și cinetice/tactile. După lectura textului, elevii răspund la întrebările profesorului folosind enunțuri scurte care includ verbele “văd”, “aud”, “simt”.

📖 Harta subiectivă a lecturii constituie o tehnică de parcurgere secvențială a unui text liric, descriptiv și narativ. După fiecare secvență a textului, elevii vor desena sau vor face comentarii referitoare la experiența de lectură (imagini/ cuvinte care i-au șocat, sentimente și gânduri trezite de lectură). În finalul activității, elevii reflectează asupra pașilor parcurși și evidențiază asemănările și deosebirile în lecturile lor.

📖 Anticipări reprezintă o metodă la care elevii lucrează pe grupe/ individual. Pornind de la titlul textului, fac predicții în legătură cu tema aceasta, folosind jumătăți de pagini ce vor fi revăzute după parcurgerea textului. Cei ce au dat răspunsuri apropiate de tema textului își vor motiva opțiunea. Rolul profesorului este de îndrumător (încurajează pluralitatea răspunsurilor, creează o atmosferă propice discuției, respectă autonomia și opiniile elevilor etc).

📖 Lista de cărți este o metodă de trezire a interesului pentru lectura suplimentară. Ea oferă scurte informații despre unele cărți cuprinse într-o listă. Elevul are de ales pentru sine și pentru ceilalți colegi câte o carte, motivându-și alegerea în funcție de elementele paratextuale oferite de listă și de experiența proprie.

📖 Prezentarea de carte constituie o strategie polivalentă, deoarece dezvoltă atât competențe de lectură, cât și de comunicare scrisă/ orală. Marilena Pavelescu propune o serie de repere de care

trebuie să țină cont elevii: titlul, spațiul; acțiunea; personajele principale (nume, câteva detalii inedite); conținutul de idei, incipitul sau relatarea incompletă a unei secvențe incitante; precizarea motivelor pentru care ar recomanda lectura textului.

📖 Învățarea prin descoperire îl pune pe elev să refacă traseul cercetării științifice prin imitarea comportamentului marilor cercetători, stimulându-i capacitățile mentale. Rolurile profesorului sunt de îndrumător al activității elevilor ce lucrează frontal independent, individual sau pe grupe, dar și de consultant permanent al acestora. Modalitățile de învățare prin descoperire corespund principalelor forme de raționament: inductiv (în lecții de predare-învățare a teoriei literare, comentarii de text), deductiv (în demonstrații ca un text aparține sau nu aparține unui gen/ specii/ curent), prin analogie (în lecții de literatură).

📖 Strategiile și metodele specifice gândirii critice formează și dezvoltă gândirea divergentă și creatoare, definită prin producția de soluții multiple pentru aceeași problemă. Metodele gândirii critice sunt interesate de produsul și de procesul învățării. O serie de condiții trebuie respectate pentru o învățare eficientă: o pregătire minuțioasă din partea profesorului; timp mare pentru căutarea, formularea și exprimarea ideilor, a observațiilor; încurajarea gândirii independente, a speculației, a elaborării cât mai multor ipoteze; respectarea diversității de opinii; crearea unui climat destins; dezvoltarea capacității de ascultare activă. Gândește-Perechi-Prezintă (G. P. P.), Cubul, Ciorchinele, Horoscopul sunt doar câteva exemple de strategii de acest tip.

📖 Comprehensiunea textului prin intermediul TIC este un proces personal, ceea ce nu înseamnă că este strict individual și permite cititorului libertatea de a imagina scenariul, de a se integra în compoziția literară, de a vibra la emoțiile versului, trebuie doar să descifrezi codul pentru a ajunge la sensurile povestirii. La o lectură a imaginii efortul este doar de interpretare, de decodare a mesajului vizual, precum și de interceptare a elementelor de detaliu [5].

Lectura școlară este „un proces complex, în care se întrepătrund competențe și deprinderi ale recunoașterii și ale înțelegerii simbolurilor literare și literale ce aparțin nivelurilor de percepție, de decodare, de experiență, de fond lingvistic, de capacitate de stocare (de memorie), de a stabili conexiuni, în așa fel încât cititorul să se poată autoproiecta prin anticipație sau retrospecție pe baza lecturii făcute” [1, p. 9].

„Lectura este condiționată de specificitatea textului (roman clasic/ modern/ poem etc.) și de motivația și scopul cititorului (plăcere, studiu informațional, cronică literară etc.)” [8, p.260.].

Societatea postmodernă urmărește lectura orientată spre elevi, valorifică reacțiile personale ale elevilor față de textul citit, favorizează sistematizarea anumitor concepte specifice despre textul literar și argumentarea unor puncte de vedere referitoare la operele studiate.

O lecție de limbă și literatură română la clasa I-a - a IV-a, în care se abordează un text narativ, are, în general, următoarea structură:

- Integrarea textului în unitatea de învățare (textele suport sunt grupate într-o unitate de învățare, după tematica pe care o abordează)
- Motivarea elevilor pentru citirea și cunoașterea textului (stimularea interesului față de conținutul textului, prin conversație sau mici povestioare ale învățătorului);
- Familiarizarea elevilor cu textul (citirea individuală, în gând, în șoaptă);
- Întrebări pentru verificarea înțelegerii textului (sunt adresate de învățător);
- Citirea în lanț a textului (exersarea citirii cu voce tare a unui număr mare de elevi);
- Explicarea cuvintelor și expresiilor; folosirea lor în context noi. Există mai multe modalități de explicare a cuvintelor noi:
 - Perceperea nemijlocită a obiectului sau acțiunii denumite prin cuvânt;
 - Ilustrarea obiectelor, acțiunilor, însușirilor denumite prin cuvânt (desene, fotografii);
 - Explicarea prin mimică și gestică;
 - Sinonimie/antonimie (fără definiție);
 - Definierea sau perifraza (folosirea unui grup de cuvinte cu înțeles apropiat);
 - Analiza structurii cuvântului (derivate, compuse);
 - Explicarea prin context (introducerea cuvântului într-un enunț cu cuvinte cunoscute;
 - Descrierea obiectului sau fenomenului denumit prin cuvânt.
- Citirea-model a textului, de către învățător;
- Citirea după model;
- Analiza textului, urmărind fragmentele și desprinderea informațiilor
- esențiale;
- Citirea selectivă (în baza unor cerințe) și construirea planului de idei;
- Reproducerea orală a textului;
- Exerciții de cultivare a limbii;
- Exerciții de scriere.

Aceste etape nu se parcurg într-o oră, se gestionează conform complexității textului.

În cazul unui text liric, lecția va fi structurată diferit, pentru a valorifica deplin conținutul său educativ, și anume:

- Motivarea elevilor pentru citirea poeziei;
- Citirea poeziei de către elevi – în gând sau în șoaptă;
- Explicarea cuvintelor și expresiilor; folosirea lor în structuri noi;
- Descifrarea mesajului textului (explicarea sensului figurat al cuvintelor; identificarea figurilor de stil);
- Citirea-model a învățătorului;
- Citirea după model;

- Memorarea unei strofe și recitarea ei;
- Exerciții de scriere.

Utilizarea metodelor sus-menționate optimizează procesul instructiv-educativ prin contribuția la dezvoltarea personalității elevilor sub aspect cognitiv (îmbogățește orizontul de lectură al elevilor prin prezentarea evenimentelor din univers, a comunităților umane și a indivizilor), educativ (le oferă modele de conduită morală superioară, le-a prezentat cazuri de comportament ce pot să îi îndemne la reflecții) formativ (le dezvoltă gândirea, imaginația, competența de comunicare). Scopurile principale ale activităților de lectură au fost dezvoltarea gustului pentru citit și stimularea interesului pentru cunoașterea realității, sporirea volumului de informații, îmbogățirea vieții sufletești, cultivarea trăsăturilor morale pozitive.

Generat de mediul educațional, practicarea a varii metode și procedee de instruire, tradiționale și interactive sporesc formarea atitudinilor interpretative la elevii din clasele primare.

Bibliografie:

1. COSTEA, O. Didactica lecturii. O abordare funcțională, 182 pag., Iași, Ed. Institutul European, 2006. ISBN: 973-611-403-1.
2. CRĂCIUN, C. Culegere de texte literare si nonliterare, de exercitii, jocuri si glume pentru elevii claselor I-IV. 452 pag., Deva, Ed. Emia, 2007. ISBN: 978-973-753-049-3.
3. CRĂCIUN, C. Metodica predării limbii române în învățământul primar. Editia a V-a. 269 pag., Deva, Ed. Emia, 2009. ISBN: 978-973-753-138-4.
4. DRAGOMIRESCU, A., IANCULESCU, C., GEORGESCU, I.-R., PAUN, T. Gramatica limbii române pentru învățământul primar. Învăț și exersezi cu Amadeus și ReMi. București, Ed. Corint, 112 pag., 2021. ISBN: 978-606-782-068-3.
5. GOLUBIȚCHI, S., OBOROCEANU, V. Implementarea TIC la limba și literatura română în clasele primare. *În materialele Conferinței "Cercetarea și inovarea educației din perspectiva exigențelor actuale ale pieței muncii"*, Chișinău, UST, 30-31 octombrie 2021. Ediția 1, vol.2 ISBN: 978-9975-76-368-4 CZU: 37.016:811/821.135.1+004.
6. ILIE, E. Didactica limbii române. Iași, Ed. Polirom, 2020. 416 p. ISBN: 978-973-468-088-7.
7. PAMFIL, A. Limba și literatura română în școala primară. Perspective complementare, Ed. ART, 2016, 380 pag. ISBN: 978-606-710-419-6.
8. PAVELESCU, M. Metodica predării limbii și literaturii române, București, Ed. Corint, 2010 ISBN 978-973-135-562-7.

WEBOGRAFIE:

1. <https://www.yumpu.com/ro/document/read/57255683/scribd-downloadcom-medodica-marinela-pavelescu>
2. Manuale digitale <https://www.manuale.edu.ro>
3. <http://ctice.gov.md/manuale-scolare/>